

„PAŽINKITE ĮŽŪLIĄ JO MINĄ IR YPATINGĄ BEGĖDIŠKUMĄ“

PROF. HABIL. DR. REGINA KOŽENIAUSKIENĖ

Ciceronas, Markas Tulijus. *Prieš korupciją: kalbos prieš Gajų Verį*; iš lotynų kalbos vertė, įvadą ir komentarus parašė Audronė Kučinskienė. Vilnius: Klasikų asociacija, 2019, 717 p.

„Cicerono kalbos prieš Gajų Verį“ – *In C. Verrem orationes*¹ buvo parašytos 70 m. pr. Kr. Romoje. Sicilija – pirmoji Romos provincija, siauriausioje vietoje esanti vos trys kilometrai nuo „Italijos bato“ galo, turtinga meno dirbinių ir klestinti aukštos graikų kultūros sala. Kalbos nukreiptos prieš turtuolių nusikaltėlių Verį, Sicilijos provincijos vietininką, tikrą siciliečių turto „plėšiką ir piratą“ (p. 111), grėsmingesnį už Šilę ir Charibdę. Ciceronas, karčiai pasipiktinęs jo vienvaldyste ir visagalyste, nesąžiningumu, melagystėmis, žiaurumu ir prievarta, piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi, ėmėsi kaltintojo vaidmens Veriui iškeltoje byloje.

Šių kalbų vertėja Audronė Kučinskienė, humanitarinių mokslų daktarė, apgynusi disertaciją iš Cicerono dialogų, pelniusi ciceronininkės vardą Lietuvoje, yra išvertusi jo kalbas „Už poetą Archiją“, „Prieš Marką Antonijų“, „Apie Sekstą Roscijų iš Amerijos“, „Apie Gnėjaus Pompėjaus karinę valdžią“² ir kt., kurios buvo labai reikalingos suaktyvėjusiam atgavusios nepriklausomybę Lietuvos retorikos mokslui, jo teorijai ir praktikai, nagrinėjamos per iškalbos ugdymo seminarus aukštosiose mokyklose (ypač filologijos, politikos mokslų, teisės, komunikacijos ir žurnalistikos specialybes turinčiuose padaliniuose). Studentai teisininkai mokėsi iš jo gebėjimo kalbėti teisme lo-

¹ Ciceronas, Markas Tulijus. *Prieš korupciją: kalbos prieš Gajų Verį*. Bibliotheca rhetorica; iš lotynų kalbos vertė, įvadinį straipsnį ir komentarus parašė Audronė Kučinskienė. – Vilnius: Klasikų asociacija, 2019. 717 p.

² Žr. Ciceronas, Markas Tulijus. *Kalbos*; vertė Jolanta Gelumbeckaitė, Audronė Kučinskienė, Eugenija Ulčinaite. – Vilnius: Pradai, 1997.

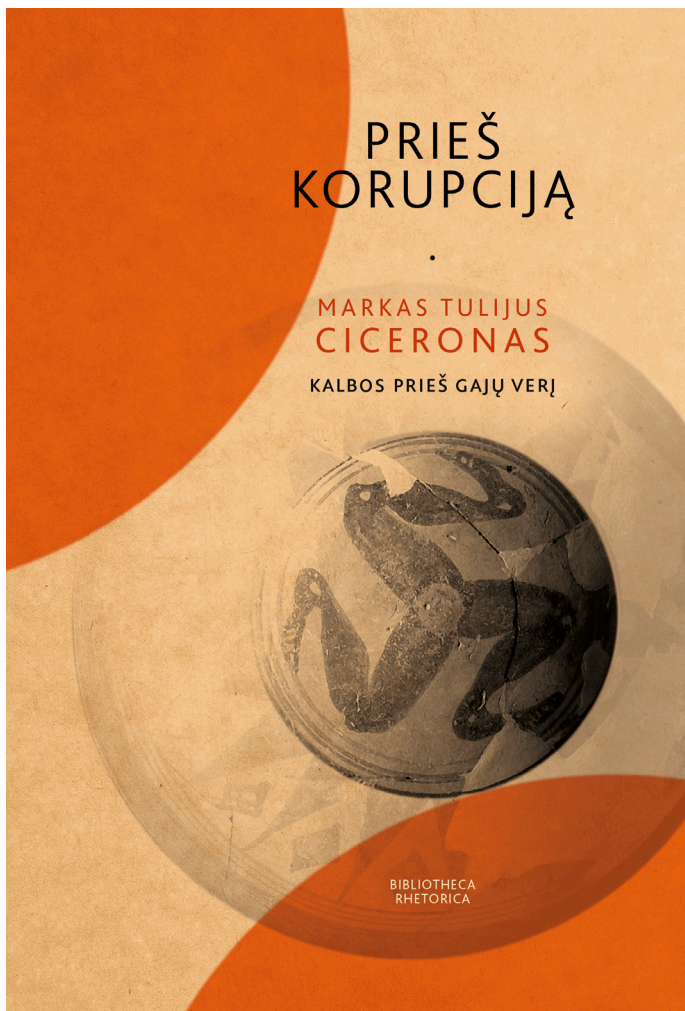
giškai, argumentuotai, vaizdingai, tinkamai išdėlioti ir sukomponuoti įrodymus, svariai, drąsiai, išmintingai ir įtikinamai demaskuoti ydas.

Neatskiriamai su Cicerono (ir kitų Antikos oratorių) vertimo darbas susijęs ir todėl kartu minėtinas skaitmeninio antikinių tikrinių vardų vardyno³ parengimas, kurio projekto vadovė A. Kučinskienė. Tai milžiniškas darbas, padėjęs visiems vertėjams, susiduriantiems su antikinės literatūros vardų „lietuvinimu“, jaustis stipresniems, nes šis vardynas leidžia laikytis suvienodintos norminės vardažodžių rašybos, kas gerai matyti ir pristatomoje knygoje.

Verinės, taip sutrumpintai vadinama daugiasluoksni kalba prieš Verį, ypatingos tuo, kad tai „yra vienintelė išlikusi kaltinamoji kalba Cicerono korpuse, o tuo pačiu ir respublikos laikotarpio literatūroje“ (p. 275). Oratorius prisipažįsta verčiau būtų gynęs doruosius, bet buvęs priverstas imtis kaltinti nedorėlį, taigi imtis kaltintojo vaidmens. Kyla klausimas, kodėl jis to vaidmens ėmėsi? Knygoje randame jo paties atsakymus: prašomas pačių siciliečių, pasitikinčių juo kaip patronu, jis tiesiog negalėjęs atsisakyti atstovauti graikiškos Sicilijos salos klientų interesams. Pagaliau jam, kaip valstybės vyrui, buvę nesvetimi valstybės gerovės, garbės ir ambicijos lūkesčiai, objektyvumo ir teisingumo siekinys, jam buvę svarbu apginti susikompromitavusių teismų reputaciją ir užkirsti kelią, neleisti imtis bylos Verio parakinui, stokojančiam „doros ir švaros“, nesąžiningam konkurentui ir varžovui, siciliečiui kvestoriui Kvintui Cecilijui Nigrui.

Pristatyti „Parlamento studijų“ skaitytojams pirmą kartą į lietuvių kalbą išverstą ir parengtą neseniai pasirodžiusią solidžią daugiau negu 700 puslapių knygą, pakalbėti apie šį A. Kučinskienės daugiametį triušą pasirodė svarbu dėl kelių priežasčių. Pirmą, dėl to, kas lyg ir savaime suprantama: vertėjos žodžiais, tokie Antikos tekstai yra kiekvienos kultūringos tautos garbės reikalas, priklausymo europinei kultūrai išraiška ir rodiklis, visos Europos tautos stengiasi turėti savo kalba šiuos iškalbos perlus.

³ Vardynas.flf.vu.lt.

Ciceronas, Markas Tulijus. *Prieš korupciją: kalbos prieš Gajų Verį*; iš lotynų kalbos vertė, įvadą ir komentarus parašė Audronė Kučinskienė. – Vilnius: Klasikų asociacija, 2019, 717 p.

Antra, šios Cicerono kalbos parodo jį kaip teisininką ir politiką viename asmenyje, o komentarų autorė atskleidžia jį plačiame istoriniame, socialiniame, politiniame ir kultūriniame kontekste. A. Kučinskienė iš gilumos pažįsta ne tik Cicerono palikimą, bet ir turtingą Antikos meno ir literatūros pasaulį, ji, skersai ir išilgai apkeliavusi spalvingai gražią Sicilijos salą (ilustracijų priedas knygoje (p. 639–656) leidžia ją pamatyti ir pasigrožėti skaitytojui), supažindina su jos istorija „nuo mitų iki Cicerono laikų“.

Ciceronas *Verinėse* ištaria žodžius, skambančius kaip šventa priesaika: „... užtikrinu jus, teisėjai, užtikrinu romėnų tautą: gyvybės greičiau neteksiu, prisiekiu Herkuliui, nei pritrūsiu jėgų ir atkaklumo tokiems nedorėliams persekioti“ (p. 98). „Juk kaltinamasis yra žmogus, neturintis nieko daugiau, išskyrus sunkiausias kaltes ir milžinišką turtą“ (p. 97) – taip įžvalgiai ir tiksliai oratorius apibūdina Verį. Ši glausta korumpuoto nedorėlio charakteristika turi tokią visų laikų apibendrinimo galią, kad tiktų visos knygos epigrafu. Oratorius apie kaltinamąjį sako, kad visi Verio veiksmai, piktadariški kėslai, kuriuos jis vienu metu rezga prieš mane, „yra neregėti ir neįsivaizduojami nusikaltimo, įžūlumo, žodžio laužymo, gašlumo, godumo, žiaurumo pavyzdžiai“ (p. 268), Veris per visus trejus pretoriavimo metus Sicilijoje prisigrobęs tiek, kad jam „nėra ... tokios šventovės, kurios negalėtų išniekinti, tokios tvirtovės, kurios pinigai negalėtų įveikti“ (p. 80). Tačiau oratorius žada pateikti „tokius žinomus faktus, tokius pagrįstus, tokius svarbius, tokius akivaizdžius, kad niekas neišdrįs reikalauti iš jūsų jo išteisinimo“ (ibidem). Išsakyta daug kaltinimų, ir visa tai reikėjo įrodyti, kiekvieną argumentą paremti faktais, dokumentais, liudytojų parodymais ir kitomis gausiomis detalėmis. Jis tikėjo įveiksiąs Verį, nes, kaip neretai pasitaiko, „laimei, neįtikėtiną jo įžūlumą papildė ypatingas kvailumas“ (ibidem), ir įtikinsiąs teisėjus. Ir iš tiesų Ciceronas įveikė Verį, įtikinamai įspėjęs ateinančias kartas, kurios su veriais susiduria ar susidurs: „Pažinkite įžūlią jo miną ir ypatingą begėdiškumą“ (p. 134). Šios knygos recenzentei šis sakinyš pasirodė išskirtinis. Ar ne apie tai kalba pats autorius? Paklauskite:

„Pereinu dabar prie to, ką jis pats vadina pomėgiu, jo draugai – liga ir beprotybe, siciliečiai – plėšikavimu, aš gi nežinau, kokių vardų pavadinti; parodysiu jums patį reiškinį, jūs spręskite apie jį ne pagal vardą, o pagal esmę [...] Regis, pateikiu milžinišką kaltinimą; atkreipkite dėmesį į tai, kaip aš kaltinu. Ne dėl stipraus žodžio ir ne tam, kad išpūščiau nusikaltimą, viską vienu sakiniu aprėpiu“ (p. 101).

Oratorius įtikina teisėjus ne vežimais turty, ne kerštu, ne žiauria sidabro ietimi, o pagrįstais įrodymais, asmenybės autoritetu ir aukščiausios prabos aukso žodžiu. Sakoma, kad net labai patyręs ir teismuose karaliavęs, šlovės viršūnėn įkopęs oratorius Verio gynėjas Kvintas Hortenzijus Hortalas „taip buvęs priblokštas, jog atsisakęs gynybos plano, o Veris taip sugniuždytas, kad savo valia pasitraukęs į tremtį“ (p. 352).

Po šios kalbos Ciceronas susilaukė aukščiausio pripažinimo, tačiau kelias į jį nebuvo lengvas. Ciceronas į savo karjeros ir iškalbos viršūnę, vertėjos žodžiais, kopė nuosekliai ir atkakliai. Todėl skaitytojui galėtų būti įdomi ir trečioji priežastis, arba aplinkybė, dėl ko verta pasižiūrėti ir pasigrožėti, bent fragmentiškai, kokiomis retorinėmis priemonėmis oratorius pasiekia tą iškalbos ir teisingumo viršūnę, kokius reikalavimus jis pats kelia, kaip praktiškai juos įgyvendina. Aptardami trečiąjį punktą, remsimės *Verinių* teksto vertimo aptarimu ir komentarais.

Nors paprastai sakoma, tą kukliai tvirtina ir A. Kučinskienė, kad vertimas negali prilygti originalui (bet kas gi lotynų kalba Ciceroną dabar paskaitytų?), tačiau iš karto reikia pasakyti, kad jis atliktas gana preciziškai, tekstas aiškus ir visiškai suprantamas dėl išsamių komentarų. Šiandieniniams klasikinio išsilavinimo stokojantiems skaitytojams Cicerono kalbų neįmanoma būtų suprasti be preciziškai atliktų jos komentarų – svaraus mokslinio darbo – filologinio tyrimo, gero kai ilgesnio už pačias *Verines*.

Ciceronas kalba santūriai, bet vis dėlto su aistra, be patetikos, be krentančio į akis įmantravimo, bet retorinių priemonių nestokoja ten, kur jų reikia ir kur tinka. Taikliai pasirinktomis retorinėmis figūro-

mis oratorius geba palaikyti gyvą pokalbį, rašomoje kalboje sudaro regimybę, tarsi kalbėtų su Veriu ar jo gynėju, teismo pirmininku ar kitais konsulais, dabar sėdinčiais jam prieš akis, kalbina juos, kvočia, kuria tariamą dialogą, kartais daro kokį retorinį triukšą, žaibiškai reaguoja į replikas, iš anksto nuspėja, ką jie pasakys, sušunka, kreipiasi į dievus, prisiekia Herkuliui, atsidūsta, ironizuoja:

„Manėte, kad nutylėsiu tokius svarbius dalykus...?“ (p. 89)

„Klausiu tavęs, Metelai, kas gi yra teismo papirkimas, jei ne tai...?“ (ibidem)

„Dabar aš klausiu jūsų, teisėjai, ką, jūsų manymu, turėčiau daryti; esu tikras, kad jūs ir be žodžių patarsite man pasirinkti sprendimą, kurį aš pats laikau būtinu.“ (p. 91)

„O amžino atminimo verti teismai! O ypatingas mūsų luomo įvertinimas!“ (p. 95)

„Dabar, teisėjai, įdėmiai klausykite, kas nutiko toliau...“ (p. 133)

„Į tave, Publijau Scipijonai, taip, į tave dabar kreipiuosi...“ (p. 142)

„Ko gi tu sieki, Veri? Ko tikiesi, ko lauki? Kokio dievo ar žmogaus pagalbos manaisi sulauksi?“ (p. 154)

„... o jų kūrėjas, sako, buvęs – kas? ... Gerai, kad priminei – Polikleitas.“ (p. 368)

Oratorius ilga klausimų grandine moka priremti prie sienos kaltinamąjį, iš karto numatydamas atsakymus (*anteoccupatio*) ir užbėgdamas už akių, į juos pats atsakydamas, neleidamas jam net prasižioti, įsiterpti, priversdamas drebėti:

„Kas dabar, Veri? Ką ketini į tai atsakyti? Kad aš meluoju? Kad kažką prasimanau? Kad išpučiu kaltę? Katrą iš šių pasiteisinimų išdrįsi pakuždėti šitiems savo gynėjams?“ (p. 248)

Patraukia Cicerono gebėjimas pasakoti, kurti vaizdus, jaudinančias dramatiškas scenas, jis talentingas rašytojas – aprašymo, palyginimų, analogijų ir personifikacijų meistras:

„Ilgą laiką Sicilijoje siautėjo tas antrasis Dionisijas, ne Falaridas, – daug žiaurių tironų kadaise ši sala pagimdė, – bet kažin koks naujas

siaubūnas, iš senosios pabaisų, kadaise, pasak mitų, tose vietose gyvavusių, padermės. Mat nei Charibdė, mano galva, nei Skilė nebuvo tokia grėsminga jūreiviams kaip tame pačiame sąsiauryje Veris...“ (p. 247)

„O nukryžiuvimą kaip turėčiau pavadinti? Bet Veriui ir šito nepakaiko. „Težiūri tėvynės pusėn, – sako jis, – temiršta įstatymų, laisvės aki-vaizdoje!“ Šioje vietoje tu ne Gavijų, ne kažkokį nežinomą žmogų, bet visuotinę laisvę ir pilietybę nukankinai ir prikalei prie kryžiaus“. (p. 259)

Ciceronas kartais pavartoja taurią prozopopėjos figūrą, tiesa, ja nepiktnaudžiaudamas. Norėdamas pasakyti, kad daugybė siciliečių kaltiną Verį, jis duoda žodį, suteikia aukštą gaidą pačiai Romos užkariautai Sicilijai, jų tėvynei: „Visa Sicilija, jei vienu balsu prabilų, štai ką pasakytų...“ (p. 59). Tame pačiame puslapyje skaitytojas nusistebės iš taikią nesantaiką (*concors discordia*) žyminčios figūros – oksimorono, kai, regis, vienas kitam prieštaraujantys dalykai kuria netikėtą dermę: „... vieną trokšta turėti savo reikalų gynėju, kito visiškai nenori. Kodėl nenori, *nors ir nutylėtų, pakankamai aiškiai pasakytų...*“ (p. 59). Panaši oksimoroniška Cicerono frazė, aiškiai jo mėgstama, iš kitos jo kalbos *cum tacent, clamant* (Cat.I.21) yra plačiai žinoma, tapusi sparnuota: *tylėdami šaukia*.

Vertime išlaikyta sintaksė (ypač krenta į akis tarinių nukėlimas į vienarūšių sakinių, klauzulių ar sakinių pabaigą, kas būdinga oratoriui, bet kiek neįprasta lietuvių kalbai), parinkta tinkama leksika, perteiktos ritminės retorinės Cicerono mėgstamos ironiją sustiprinančios paranomazijos ir antitezės figūros, pasistengta, nors tai nėra paprasta, perteikti originale girdimą žodžių žaismą (*lusus verborum*) ir iš to žaismo atsirandantį sąskambį: „privačiai atnešdavo... viešumon išnešdavo“: *deferebantur – auferebantur*; „ne teisiamu, bet jau aiškiai nuteistu“: *praeiudicium – iudicium*; „vedžiodavo – suvedžiodavo“: *abducere – perducere*... „gabentų... sugabentum... išsigabentum“: *portaret – deportares – exportares*. Kreipdamasis tiesiogiai į teisėjus, Ciceronas pavadina Verį amatininku, juodadarbiu, pabrėždamas jo nemokšišumą, ir pavartoja žodžių žaismą: *multo appositior ad feren-*

da quam ad auferenda signa. Vertėja kuria tikslų adekvatą *ad ferenda* – *ad auferenda*: Veris esąs „kur kas tinkamesnis statulas *tampyti*, negu namo *susitempti*“ (p. 167).

Žinoma, pasitaiko vietų, kai vertėja pasitenkina blankesne fraze, neranda adekvato. Tarkim, vargu ar galima vadinti adekvatu svarbaus Cicerono žodžių junginio, charakterizuojančio Verį, – *homo nocentissimus pecuniosissimusque* (pažodžiui būtų: *kalčiausias ir turtiniausias* žmogus) vertimą *turtuolis nusikaltėlis* (p. 97). Tačiau, kaip ir kitais, taip ir šiuo sudėtingesniu atveju A. Kučinskienė pirmiausia paiso prasmio turinio, o tada ieško panašios formos, randa išeitį, pakeisdama aukščiausiojo laipsnio dalyvių ir būdvardžių daiktavardžiais su panašiai skambančiomis galūnėmis. Kas prarandama? Nelieta Cicerono pamėgto *homo* (žmogus) derinio su aukščiausiojo laipsnio būdvardžiais, kas, mano nuomone, potekstėje reikštų tikslesnę (labiau įžeidžiančią, paniekinamą) Verio charakteristiką, maždaug tai, kad jis: *pats pinigningiausias ir pats kalčiausias* žmogiškūstis.

Visais atvejais pati vertėja atkreipia skaitytojų dėmesį į tai, kad verčiant prarandamas skambesys, kokia nors svarbi sąsaja ar kalbėtojo pavartota potekstė, dviprasmybė. Dažniausiai kaip kompensaciją už praradimą vertėja apsupa sunkiau perteikiamą žodį informatyviais komentarais. Pavyzdžiui, lotyniškas žodis *grex* reiškia bandą, gaują ir aktorių trupę, o verčiant tas vienas žodis išplėstas žodžių junginiu: „iš tos bandos dykinėtojų“ (p. 70), bet vis tiek taip verčiant nelieka sąsajos su teatru, tada vertėja išsamiau komentaru atperka tą „kalbę“.

Skaitytojas iš plačių komentarų pajus vertėjos mokslininkės sąžiningumą, išsiugdytą regą ir klausą. Kartais vertėjai atrodo, kad skaitytojas neišgirs ironijos, kai Ciceronas viena sako, o kita turi galvoje (*dissimulatio*), o tokių vietų apstu, nes, jos nuomone, sakytiniame tekste būtų girdėti pašaipei intonacija, o rašytiniame – jos nėra, tada parenka ne sinonimą, bet vis dėlto analogišką ir net šiek tiek išraiškingesnę žodį ar posakį. Pavyzdžiui, žodį *credo* (tikiu) verčia pasakymu „galima pamanyti“ ir taip gelbsti situaciją. Arba pasitai-

ko atvejų, kai Ciceronas tam pačiam dalykui įvardyti turi kelis atitikmenis, pavyzdžiui, kalbėdamas apie šventyklą, vartoja net keturis ne bendrašaknius sinonimus, o lietuvių kalboje turime tik du bendrašaknius šventovę ir šventyklą, tada vertėja paaiškina nesilaikanti „griežtos atitikmenų tvarkos“ (p. 359). Arba atkreipia dėmesį, kad Ciceronas neretai žodį *homo* (žmogus) vartoja neigiamai reikšme, o lietuvių kalboje, nors žmogus turi keletą reikšmių, neigiamos neturi. Tokiais atvejais ji pasitelkia mažiąbinę priesagą (gal čia būtų labiau tikusi menkinamoji, tarkim, žmogiūkštis, kaip kitoje vietoje – *grai-kiūkštis?*) ir verčia:

„Mūsų žmogelis, kad kaip nors jį į provinciją parsikviestų, tokią sumąsto gudrybę – jei tai labiau gudrybe, o ne beprotyste vadintina.“ (p. 121)

Perteikti Cicerono ironiją nėra lengva, ji rafinuota, šmaikšti ir sąmojinga, jis mėgsta pasišaipymą, kartais, tiesa, perauganti į sarkazmą. „Bet staiga, tarsi išgėręs Kirkės taurę, akimaju iš žmogaus tapo Veriu: atvirto savimi ir grįžo prie savo įpročių“ (p. 73). Ar skaitytojui būtų aišku, kaip jis „iš žmogaus tapo Veriu“? Ir vėl skaitytojui susigaudyti padeda išsamus vertėjos komentaras. Šiame satyros žanro vertame sakinyje Ciceronas žaidžia lotyniško žodžio *verres* reikšme (*kuilyls, šernas*). Tik žinančiam vardo reikšmę ir kontekstą skaitytojui analogija gali būti aiški, ji beveik nepaslėpta: oratorius daro aliuziją į šį plačiai žinomą Homero Odisejos kontekstą: Kirkė Odisejo draugus pavertė paršais, ir šie akimaju prarado žmogišką pavidalą.

Arba štai kitas atvejis:

„Nagi, pasvarstykite, teisėjai, kokia tai turėjo būti moteris, kokia dorybinga, kad su Veriu šnekučiuotųsi, kokia pamaldis, kad pamokytų, kaip apiplėšti šventovę!“ (p. 154)

Šiame sarkazmo kupiname tekste „pagiriamieji“ epitetai moteriai *dorybinga, pamaldis* buvo reikalingi oratoriui, kad galų gale ištartų nelauktą frazę: „kad pamokytų, kaip apiplėšti šventovę!“ O šioji nelaukta frazė jam reikalinga, kad padarytų lauktą išvadą:

„Tad nieko nuostabaus, jog šventos apeigos, vyrų ir moterų su didžiausiu skautumu vykdytos, per šiojo begėdystę ir paleistuvavimą buvo suterštos.“ (ibidem)

Varžydamasis su Cecilijumi, Ciceronas pavadina jį pradinės mokyklos mokytoju. Kyla klausimas, ką tai reiškia, kodėl taip pavadina, kur čia slypi ironija. Žinant kontekstą (vertėja paaiškina, kad pradinė klasių mokytoju galėjo dirbti specialaus išsilavinimo neturintis asmuo, galima sakyti, bet kas), tampa aišku, kad šitokiu įvardijimu Ciceronas konkurentą, iš svetimos knygelės sukurpusį savo kalbą, pavadina bemoksliu, o jo kalbą tinkamą nebent diktuoti pradinukų diktantams. Ir vėl pasitelkiama ironiška antitezė drauge su ritmiškai skambančiais žodžiais, nusakančiais gero oratoriaus ir garsiai šaukiančio rėksnio priešybę: *in dicendo – in clamando...*

Sąmojo meistras tarp eilučių kartais pasako gana daug tiesos. Kalbėdamas apie Verio prisiplėštus turtus, iš siciliečių atimtas brangiausias statulas, Ciceronas sako: „Visas tas statulas [...] Veris atėmė iš Hejaus šventovės; nė vienos iš jų, kartoju, nė jokios nepaliko, išskyrus vieną labai seną, medinę, man rodos, Gerosios Laimės; šitos jis nepanoro savo namuose turėti“ (p. 104). Daugiau jis nieko apie tai nepasako. Taigi be komentaro skaitytojas rašytinėje kalboje gal sąmojo nė nepajustų. Nors tas lyg ir apsimestinis atsainiai ištartas įterpinys *man rodos, Gerosios Laimės*; ir po pauzės, trumpo stabtelėjimo: šitos jis nepanoro savo namuose turėti gana iškalbingas – šiek tiek ironiškas. Sakytinėje gal padėtų šypnelėjimas, intonacija, žvilgsnis ar kita paralingvistinė priemonė. Veris nepanoro įsileisti į savo namus neišvaizdaus seno medinio stabo, nes viską matavo tik žvangančiu sidabru ir auksu, betgi komentare dar kartą primenamas ir netgi akcentuojamas to stabo vardas: graikiškai *Agathe Tyche*, arba lotyniškai *Bona Fortuna*, t. y. *Geroji Fortūna*, dalijanti laimę ir sėkmę! Taigi Cicerono ironija nuo to tik sustiprėja. Kitame komentare autorė yra užsiminusi, kad Veris „visiškai nemokąs graikų kalbos ir nesuprantąs nė žodžio“ (p. 363). Tad būtent iš tamsumo ir kvailumo jis nepanoro Laimės įsileisti į

namus, dėl to ir pralaimėjo bylą. Tokią mintį oratorius, pašiepiantis Verį, pasako tarp eilučių, sužadina skaitytojo vaizduotę, išvadą leidžia pasidaryti pačiam. Norėdama dar labiau sustiprinti Cicerono pašaipą, kaip priedą komentarų autorė pacituoja Plauto komedijos eilutę: *Si Bona Fortuna veniat, ne intro miseris (Jei laimė net pati ateitų – neįleisk!)*. Tokie knygos fragmentai (o jų tikrai nestokoja) teikia didelį skaitymo džiaugsmą, parodo, kokie reikalingi, informatyvūs ir taiklūs autorės komentarai.

Šis plačiai nuskambėjęs teismas ir pačios *Verinės* žymi tam tikrą brandos tašką Cicerono kaip valstybės vyro ir oratoriaus veikloje. Jis iš tiesų pelnė didelę šlovę kaip teismų oratorius ir politikas. Tik iš anksto reikia įspėti mūsų dienų nuolat skubantį skaitytoją, kad *Verinės* yra neįtikėtina ilgos (tarsi kokia daugiatomė byla), reikalaujančios kantrybės, netgi ištvermės, įsigilinimo, atidumo, dėmesio išlaikymo. Skaitytoją labiausiai turėtų nustebinti, kad iš tiesų ši kalba net nebuvo pasakyta teisme, bet Ciceronas, apie tai jau kalbėjome, ją kuria kaip sakytinę, nuolat palaiko realios teismo atmosferos iliuziją, kalba gyvai ir tikroviškai. Kas dar nustebins? Pasirodo, net ir tokia ilga kalba dar ne visa – „trūksta Antrojo teismo posėdžio pirmosios, antrosios ir trečiosios knygų. Joms būtų prirėkę dar vieno tomo ir dar kelerių metų darbo“ (p. 7).

Klausydamasis drąsios, sklandžiai besiliejančios Cicerono kalbos, skaitytojas, turėdamas galvoje jo didelę patirtį, turbūt nė nepagalvos, kad oratorius, stodamas kalbėti forume ar teisme, „visada jautė didžiulį nerimą ir baimę“ (p. 296), kruopščiai pasirengdavo, šlifudavo sakinius. Todėl suprantama, kad nepasirengęs kalbėtojas susilaukia subtilios Cicerono pašaiapos, jis priekaištauja priešininkui, parodžiuosiam nekompetenciją: esą to nepakanka, „jei kelis posakius... pavyko išmukti, manaisi einąs į teismą puikiai pasiruošęs“ (ibidem).

Prieš užsklendžiant šią Vilniaus universiteto mokslininkės dovaną Lietuvos skaitytojams, būtina pasakyti ir dar vieną priežastį, dėl ko būtų svarbu paskaityti *Verines*, nors tikiu, kad skaitytojas tą priežastį

ir pats suprato iš Cicerono žodžių, iškeltų į antraštę: „Pažinkite įžūlią jo miną ir ypatingą begėdiškumą“. Pasakymas, pritrenkiantis grėsmingu išpėjimu, minties aktualumu, tarsi tų mus skiriančių tūkstantmečių nė nebūta. Be abejo, tokį šviežumo išpūdį lemia ir Cicerono autoritetas, moralinės savybės, ir puikus pasirengimas bylai, surinktų įrodymų gausa, ir įgimtas talentas, geras išsilavinimas, literatūrinio žodžio galia. Skaitant akivaizdžią prasmę įgauna paprastai Ciceronui taikomas epitetas – neprilygstamas oratorius, gebantis įtikinti visų laikų skaitytoją. Atrodo, kad toji garsi byla prieš aukštus korumpuotus pareigūnus vyko tik vakar, netgi ne vakar, bet šiandien, čia ir dabar, o toje byloje figūruojantys realūs veikėjai, su savo pinigais įpratę arogantiškai viešpatauti teismuose ir rinkimuose, yra mūsų veriai.